

ВОСПИТНО - ОБРАЗОВНИОТ И ПРОСВЕТИТЕЛСКИ КАРАКТЕР НА ПРАВОСЛАВНОТО ХРИСТИЈАНСТВО

Вовед

Несомнено е дека Француската револуција изврши ревизија врз дотогашното значење на поимите просвета и воспитание. Републиката основана врз атеистички начела, во која Бог и Неговата правда беа заменети со Устав изгласан од несовершени луѓе членови на Собранието, почна да се покажува како монопол на вистината и критериумите на постоењето. Не грешат современите историографи кога велат дека Француската револуција е претеча на тоталитаризмот од сите облици¹. Револуционерното малцинство ползувајќи ги услугите на некои учени луѓе во тоа време кои дури подоцна ќе сватат дека биле изиграни, успеа да се наметне дури и над од народот избраното Собрание. Но, за да се одржи на власт, потребно беше да се создадат нови критериуми за вреднување на светот и постоењето. Малку подоцна истиот метод ќе го ползуват и сите други револуции во Европа.

Меѓутоа сето тоа е само последица на еден процес кој започна многу порано. Држејќи се во границите на зададената тема нема да се впуштаме во анализа на воспитанието и неговите методи во пред христијанскиот период, но уште од почеток треба да се нагласи дека разликата на христијанското со било кој друг вид на воспитание најдоминантно се покажува во целите на образованието. Во секој друг образовен систем освен во христијанскиот, она што треба да се познае се објективизира. Единствено за христијаните вистината е личност² односно субјект. Но, она што е рамнозначно на ова првото, а кое секако е новина на христијанското воспитание е поистоветувањето на познанието со постоењето односно со спасението. Некој ќе рече дека и во грчката „педија“ образованието се доживува како егзистенцијалистичко³. Меѓутоа со самото тоа што грчкиот егзистенцијализам е дефектен бидејќи нема начин за интегрално спасение на човекот, а само на неговата душа, се покажува неконкурентен на христијанското егзистенцијално познание во кое вистината има и нов квалитет. Таа е вистина која не поробува туку ослободува. Ќе слушнеме многу поговорки во народот кои резимираат една општа констатација дека колку повеќе човек знае толку понесреќен, и понеутешен бидува. И тоа може да се рече дека е вистина за објективизираното знаење кое нè поробува со својата фактичност. Не може да се избега од познавањето на природната фактичност. Тоа на некој начин се наложува и нè координира по автоматизам. Ако некој

¹ Види: Десеј Плакида (архим.), Француска револуција и духовна судбина Европе, Св. Кнез Лазар 3(7), Призрен 1994 стр. 59-60.

² „Јс сум патот вистината и животот“ вели Христос (Јован 14,6.)

³ Види: Jeger, V., Paideia – oblikovanje grckog coveka, Novi Sad 1991, стр.7-14.

би му се спротоставил на таквото познание или едноставно ако би сакал да го пропушти низ филтерот на сопствената слобода, многу е лесно да биде прогласен за луд, токму по критериумите на тоа природно познание кое многу често се апсолутизира како единствен начин на познание. Но, бидејќи нашата задача ќе биде да го објасниме христијанското воспитание, неговите методи и цели, а секако во констелација на секуларизираното поимање на просветата и образованието, најпрво би сакале да се задржиме на тоа што претставува за христијаните образованието и какво место има во нивниот живот.

1. Богопознанието - единствено вистинско познание

Инегралноста на светот, постоењето и познанието на истите веќе рековме дека се особени квалитети на христијанското воспитување. Сепак, она што е најоригинално и би рекле апсолутна новина од верата во воскреснатиот Христос, со речникот на современата терминологија го нарекуваме „сеќавање на иднината“, а тоа би значело знаење за целта и смисолот на животот. Наместо сеќавање и познавање на минатото што е секако природен процес кој кај Платона се развил до таму што стигнал до сеќавање на предегзистентната состојба на ниво на идеи до кое повторно циклично ќе се стигне преминувајќи од историја во метаисторија, христијанското доживување на познавањето на вистината нуди оприсутнување на иднината во историјата. Есхатонот е присутен уште сега и овде, ама и сеуште не е во конечен облик. Очигледно е дека се работи за една антиномичност на која ќе се осврнеме подолу, но она што од сево ова е важно е продорот на вечноста во времето, и тоа сега и овде. Ако на онтолошки план ова значи осмислување на постоењето на човекот и светот, на гносеолошки и педагошки план значи поистоветување на вистината со познанието и постоењето. Тоа пак ја прави христијанската гносеологија и христијанското воспитание да не можат да се затворат во ниту една дефиниција. Колку што простор нуди животот во вечноста толку е потребно на христијанинот за да биде обаразован. Но, пред да ги видиме методите на христијанското воспитание, многу е важно да видиме што е вистина за христијаните, зашто токму познанието на вистината е она кон што се насочени скоро сите видови на образование.

Ако за Елините вистина е она што е постојано исто и што не се менува, ако за Евреите вистината зависи од односот што некој или нешто го има со Бога и тоа мерено со моралните закони, ако вистината во современата западна култура се мери со употребната вредност на нештото и се добива по пат на гласање, вистина за Христијаните е личност. За човекот е суштински важно кој критериум за вистината ќе го усвои. Грчкиот кој отишол во метаисторија бидејќи се увидело дека во светот нема ништо исто и сè тече и сè се менува, па затоа вистината ја поставил во идеите кои се надвор од овој свет, еврејскиот кој и покрај тоа што ако правилно се толкува може да биде добра основа за многу посовршениот критериум за вистината на Христијаните, но под услов да не се затвори во моралниот елитизам условен од Законот, или пак современиот западен критерум на кого да бидеме искрени му подлегнале и многу луѓе што мислат дека имаат православно воспитание, а според кои вистината се определува по пат на демократија односно гласање? Сепак, можеби сиве овие критериуми за

вистината и не се толку разнородни помеѓу себе. Факт е дека во нашава современост во определување на критериумот за вистината учествуваат помалу или повеќе и сите гореспоменати методи, но понајмалку христијанскиот. Ретко кого ќе најдеме единствено мерило за вистината да не му е објективноста. И покрај тоа што секој од овие критериуми пооделно го зема Бога како извор на вистината, сепак од тоа дали Тој Бог се објективизира или пак се прифаќа како субјект, зависи тоа каква вистина ќе имаме.

Она што современиот човек навикнат на научна перцепција и доследност често пати го превидува во обидот да го познае Бога е начинот на кој се поставува целта. Како и се друго што е предмет на експеримент се сака и Бог да се објективизира, а со желба истиот да се дефинира. Но, како да се дефинира или ограничи Оној Кој Е безграничен? Како да се опише Оној Кој Е неопислив? Како да се објективизира Оној Кој бивајќи и самиот Субјект, творец е на сите субјекти? Очгледно дека Аристотеловиот метод за познавање на објектите не може да важи за познанието на Бога. Ако за познание на објектите истите прво треба да се споредат со другите, потоа да се ограничат и на крај да се опишат и ако тоа делимично важи и за луѓето кои со самото тоа што се створени имаат извесна доза на објективитет, тоа воопшто не важи за Бога Кој ниту може да се спореди со некој друг бидејќи пред да биде створен светот постои само Тој и никој друг, ниту може да се ограничи Тој Кој ги поставил границите на сета вселена, ниту пак може да се опише бидејќи сите квалитетите на Неговата суштина условени се од слободата на Неговата личност која пак се поистоветува со љубовта, а која бивајќи безгранична не може ниту да се опише. Бог може да се познава само субјективно, личносно. Исто онака како што и самиот Тој се познава себе си. Самото име на Бога како Отец е име на врска или заедница. Чиј Отец е Тој ако не на Синот? Синот, пак, е огледало на Неговото постоење. Синот е потврда за постоењето на Оца и обратно Отец е потврда на постоењето на Синот. Нивното познавање не е по гореопишаниот начин како што субјектот го познава објектот. Познанието на две личности е познание во љубовта. Отец љубејќи го, го познава Својот Син, а исто и Синот љубејќи го Отца го познава. Во личните односи познанието се поистоветува со љубовта.

Познанието, пак, на Бога и Отца на створениот свет повторно е личносно. Бог не го познава светот објективно, туку како своја воља⁴. Логосите на битијата Бог ги познава само ако се во Логосот Божји, а тоа е Христос. Од друга страна и светот го познава Бога само личносно. Со тоа што го познава Синот Кој се воплоти, го познава и Бога Отца и Духот Кој исходи од Отца. Но, личносно, влегувајќи во љубовна заедница со Христа и вотеловувајќи се во Него. Со тоа светот постанува тело Христово, а Христос, пак, се поистоветува со Црквата. Црквата и Христос се имиња за иста реалност. Човекот кој љубовно заедничари со Логосот Божји му го принесува на Бога сиот створен свет за истиот да биде спасен. Единствено во заедница со Него створениот свет добива карактеристики на нествореност, а тоа е бесмртност и вечност.

Очигледно дека љубовта се поистоветува со познанието, но во таков случај личноста е заедница, а не индивидуа. Бог со тоа што е љубов е заедница. И обратно. Љубовта се поистоветува со заедницата. Го нема Отца без Сина и Духот Свети, ниту пак

⁴ Види: Μαξίμου τοῦ Ομολογητοῦ, Περὶ διαφόρων ἀπορίων τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θῶμαν τὸν ἡγιασμένον, P. G 91, 1077C-1085C.

некој од другите личности на Светата Троица може да постои без останатите две. Бог постои како заедница и таа е најголемата вистина. Бог е вистина само затоа што е љубов, а тоа значи заедница. Љубејќи, се познава самиот себе си, но на ист начин го познава и светот, љубејќи го. Човекот како претставник на створената природа исто така љубејќи го познава Бога⁵, а познавајќи го Бога се запознава и самиот себе си. Важно е да се забележи дека сепак претходи љубовта Божја, а тоа значи дека прво Бог нè позна нас, а потоа ние го познавме Него. Бог слободно му се откри на човекот од љубов, но исто така ја бара љубовта на човекот за така да биде познат од него. Затоа и ќе рече Св. Јован Богослов: „Кој не љуби не го познава Бога, зашто Бог е љубов“⁶. Со прифаќањето на Божјиот начин на постоење за сопствен и со усвојувањето на Божјата вистина за своја, човекот преминува од индивидуа во личност, односно од единка во заедница. Човекот љуби и постои исто како што и Бог љуби и постои. Ако природата од која е створен прави делби на единки, слободата која е исто така дар Божји на човекот, а која може да се поистовети со љубовта, прави да се постои личносно, а тоа значи животот да се свати како непостоечки без заедница со другите.

Со тоа богопознанието се покажува како единствено вистинско познание. Само Бог е ист односно вистинит, но не по некаква статичност на Неговата суштина, туку по динамиката на љубовта која може да се рече дека е услов за Неговото вечно, а со тоа и вистинско постоење. Но, значи тоа дека умот човеков е исклучен од таквото љубовно познание? Напротив, човекот е умно битие како што и Бог е умно битие. Затоа љубовта која кај човекот, а исто и кај Бога се поистоветува со вистината и постоењето не е бесловесна. Може да се рече дека истата е надумна, но не и неразумна. Не е љубовта само едно од многуте чувства кои ги имаме па може евентуално и да му се спростиставува на разумот. Љубовта е онтологија и Божја и на човекот. Сепак, за да се љуби разумно потребна е чистота на умот. Воздружување од страстите кои можат да нè одвлечат во страсна љубов која со грчката терминологија повеќе би ја нарекле ерос отколку агапи. Љубовта кон било што кое е створено се покажува како времена, а со тоа и неистинита. Само љубовта Божја и љубовта кон Бога се вистина и сè друго кое се љуби заради Бога кое влегува значи во заедница со Него се покажува како вистина.

2. Литургијата - простор за сестрано обликување на личноста

Литургијата на Црквата е простор каде Бог секогаш на ново му се јавува на народот Свој за што поприсно да биде познат од него како единствена вистина. Бог Кој ни се откри како Троица не престанува со своите теофании да се сведочи како вистинит. Неговата слобода е секогаш отворена кон човекот за да биде познат од него. Останува човекот со сопствената слобода да одговори позитивно на Божјата љубов. Но, просторот или мегданот каде што се среќаваат двете слободи е токму Литургијата. Таа е сведоштво на вечноста во времето. Единствена вистина во светот во кој сè се менува затоа што Бог ни ја оставил како икона на конечната вистина. Тука во Литургијата која е предание на Црквата се прави рекапитулар на смислата на човековото постоење. Се споменуваат

⁵ 1 Кор. 8,2-3.

⁶ 1 Јов. 4,8.

историски настани какви што се стварањето на светот, падот човеков, животот во пустината без заедница со Бога, најавувањата за доаѓањето на Месијата, но и воплотувањето, распетието и воскресението Христови, како и второто и славно Негово доаѓање кое иако е настан на иднината постанува присутен во сегашноста исто како што се присутни и историските настани. Ако би сакале да се изразиме со современа терминологија, Литургијата би ја нарекле времеплов во вечноста. Но, не како бесцелно талкање туку како крајно осмислување на времето и историјата. Тука во Литургијата се собира распрсканиот народ Божји околу својот Бог за да ја вкуси вечноста уште сега и овде. На секоја Божествена Литургија се конституира Царството Божјо, но и сеуште не во конечен облик. Таа антиномија која малку погоре ја најавивме е типично литургиска. Литургијата и е ама и сеуште не е Царство Божјо. Е, затоа што секогаш кога се причестуваме со Телото и Крвта Христови ние постануваме едно тело со Него и со тоа го исполнуваме условот за конституирање на Царството Божјо. Но, сеуште не е Царство Божјо затоа што силата на лекот за бесмртност кој го примаме ќе се покаже дури после Второто Христово даѓање кога и конечно смртта ќе биде сотрена.

Но, која е врската на сево ова со образованието и воспитанието што во суштина е наша тема? Каква врска има Литургијата со денешното сваќање за образованието како стекнување знаења од одредени области? Мала или никаква. Просторот на литургиското образование и воспитание е онтологијата на личноста⁷. Впрочем она што е најголем недостаток на современите воспитни методики. Од таму и криза во образованието која на долгорочен план се рефлектира во криза на општеството. Ниту едно образование не може да биде целосно ако ја превиди онтологијата на личноста. Сите стекнати знаења се малку за да се излезе од кризата во моменти кога сме се соочиле со трагедијата на болката и смртта губејќи ги оние со кои егзистенцијално сме се врзале.

Затоа и Црквата тежиштето за обликување на една личност го поставила не врз анализите на истражувањата на светот кој не окружува, туку врз заедницата која треба личноста да ја оствари со Бога за да го осигури сопственото спасение. Но, за да се стигне до тоа што е спасение за човекот, христијанското воспитание почнува од тоа што е гревот и што е смртта. Токму од литургиската катихеза која е длабоко библиски втемелена, човекот учи дека е творба Божја и дека има некој друг Кој е поголем од него и Кој го створил. Учи дека Тој, творецот е негов Отец и дека од љубов го створил. Не за да го направи Свој роб, зашто љубовта не му го дозволува тоа, туку за да биде господар на светот кој е створен заради човекот и истиот да го води кон целта која творецот му ја наменил. Учи дека светот треба да биде во заедница со Бога за да има вечно постоење, бидејќи откако еден негов предок со име Адам ја прекинал заедницата со Бога, смртта влегла во светот и постанала најголем непријател за човекот. Но, го учи и тоа дека сепак Бог не останал да ја гледа пропаста на Својата творба. Го испратил Својот возљубен Син да се жртвува за животот на светот. Да се понижи до крајна мера, бивајќи Бог да постане човек, да биде распнат, но и да воскресне и да се вознесе заради нас и нашето спасение. Да ни покаже со тоа дека смртта нема сила над оној кој нема грев.

Таа, Литургијата е големата тајна на побожноста како ја нарекува ап. Павле. Етимолошки Литургија значи јавно дело, што во суштина таа и е. Дело на спасение на

⁷ Види: Атанасије, јером., Литургија и васпитање, во: Трагање за Христом, Београд 1989.6

човекот и светот. Благодарност, принос и себепринесување. Благодарност на Бога што не вовел од небитие во битие, но и затоа што кога отпаднавме грешејќи пак нè подигна. Благодарност за тајната на Црквата во која се спасуваме како едно тело, тело Христово тогаш кога светот но и самите себе ќе му се принесеме на Бога како Литургија. И има ли позначајна лекција која човек во животот може да ја научи од таа да благодари? Има ли повозвишено образование од тоа да се разбере дека си створен како образ Божји, како слика Божја и дека образован ќе бидеш тогаш кога ќе го задржиш неисфлекан тој лик Божји во себе⁸? Има ли поуваво воспитание од тоа да бидеш питан (хранет) со лекот за бесмртност, телото и крвта Христови? Но, самата возвишеност на ваквиот воспитно - образовен метод во кој најмногу се настојува на обликување на најголемиот дар кој човекот го добил од Бога, слободата, истовремено воспитаникот го прави одговорен и свесен дека постои како заедница, не како единка, и дека перспективите за вечноста ќе му бидат отворени само ако се вчлени во едното тело Христово кое е Црквата. Без заедница со Бога и со луѓето кои ја сочинуваат Црквата нема иднина бидејќи постоењето во Царството Божјо нема да биде индивидуалистичко туку во заедница на народот Божји кој е собран околу својот Бог.

Бидете совршени како што е совршен вашиот Отец небесен е императивот на Христијаните⁹. Литургијата, пак, е вистински простор за восовршување и тоа на сите човекови способности. Мегдан да се стигне до подобие то Божјо. Со други зборови мегдан за обожување. Тоа, пак, е вистинско образование и воспитание. Оној кој се обожил постанал светител, а само светителот е пример на просветител. Оној кого Бог го просветлил и обожил, пред сè по благодатта Негова, но гледајќи и на подвигот направен од човекот, со животот и делото постанува педагог за другите. Затоа мерата на вистинското просветителство е светителството. Никој што од Бога не е потврден за светител не може да биде просветител на другите.

Меѓутоа, Литургијата и литургиското образование не се ограничува само во храмот. Навистина тоа во храмот е најинтензивно и најадекватно, но литургискиот живот почнува уште со поуките кои некогаш го водат до крштење со кое се вчленуваме во телото на Црквата. Од тогаш почнува и одгојот на личноста, нејзиното воспитание и образование. И не завршува никогаш зашто совршеноста подразбира динамика. Обожувањето е процес кој нема да запре ниту во есхатонот. Тоа е исто така голема лекција која човек ја учи себесмирувајќи се. Се започнува со пазење на Божјите заповеди чие исполнување е само вовед кон посовршено образование. Но, крајот не е во морализмот. Заповедите се само педагог, а само атмосферата во заедница со Бога е вистинското образование. Не е тоа минимизирање на смислата на Заповедите. Напротив. Тие ја отвараат перспективата кон подлабоко созерцание на вистината. И духовно и телсно го подготвуваат воспитаникот да се отвори за тајната на животот. Да ја разбере целта на стварањето, да види како гревот ја изобличил сликата Божја во нас, но и да ја почувствува милоста на спасението во Христа. И сево ова не престанува да се осознава и надвор од храмот. Ниту едно место не прави бариера на литургискиот живот освен

⁸ Сè до денес останало во народот човечноста да се мери со образот односно образованието сватено како приближување на човекот кон ликот Божји кој ни е даден од раѓањето. За некогаш да се рече дека нема образ или безобразен е, значи да се расчовечи и да се сведе на животинско ниво на егзистенција.

⁹ Мт. 5,48.

бариерата која може да му ја направи од Бога даруваната слобода. Се образуваме и воспитуваме во побожноста и дома, и во училиште, и на работно место, и во гости, и кога одмараме. Но, убаво е кога живееме во една средина која и самата го поддржува литургискиот начин на постоење. Убаво е значи кога со библиската повест сме се запознале уште од најрано детство во домот на родителите, убаво е кога учителите не научиле дека мерата на вистинската просветленост е светителството, убаво е кога ниту во зрелите години не престануваме да се образуваме и да се движиме кон совршеноста, убаво е кога одмараме, а срцето да работи во ритмот на молитвата.

3. Секуларниот приод кон образованието спореден со воспитниот и просветителски карактер на православното христијанство

Иако Француската револуција ја споменавме како пресвртница во начинот на образованието, сепак почетокот на секуларниот приод кон образованието започнува уште во XI век кога за прв пат и тоа на Запад се раѓа натуралистичкото и хуманистичкото образование. Сè до тогаш, и на Исток и на Запад обарзувањето на личноста е еден интегрален процес во кого по најмногу од сè се инсистира на онтологијата. Со таквиот воспитен процес човекот се поставува во една целина со просторот и времето. Тој е во светот и светот е дел од него, тој е во историјата, но и во есхатологијата и тие се дел од него. Но, откако почнува да се разбива целовитоста на образованието и тоа по сè изгледа со најдобра намера, за да се прошират сознанијата на човекот за светот во кој што живее, истото наместо да се интегрира почнува да се дезинтегрира, а со тоа и сè помалку да му го осмислува животот на човекот. Откако образованието почна да се дели по катедри и да се специјализира само во тесни специјалности кои како времето поминуваа постануваат сè повеќе самодоволни затварајќи се само во тесната и специјализирана вистина, дојдовме до ситуација човекот да се гледа само како уво или само како нос, во зависност од тоа под чија специјалистичка призма е поставен. Вистина, римокатоличкиот и протестантски Запад каде почнува ваквото цепање на вистинитоста на постоењето, останува до денешни дни да биде религиозен, а исто такво и неговото образование, но новините кои што ги внесе на теолошки план доведоа до промени на онтолошките претпоставки, а со тоа и до промени на методите на образованието. Уште со схоластиката образованието почна да се сваќа како образување на човековиот интелект, а тоа беше причина полека да се губи длабината на христијанското образование сватено како обожување, а не само како развивање на една човекова способност каква што е интелектуалната¹⁰.

Схоластиката даде добар повод образованието да се сваќа како интелектуална надградба. Со тоа полека почна да се губи антрополошката и сотириолошката ширина на христијанското образование. Натуралистичката определба на ренесансата уште повеќе го усмери образованието кон интелектуализмот, а хуманизмот пак на широка врата го воведо во образованието емпиризмот. Така од тогаш па до наши дни, модел за образован човек е оној кој низ процесот на воспитување се стекнал со некакво енциклопедиско

¹⁰ Види: Амфилохије, Митроп., Основи православног васпитања, Врњачка Бања 1993, стр. 26-27.

знаење. Категорички императив на натуралистичко - хуманистичкото образование е да се постане учен човек и да се има познавање од многу различни области, како и да се умее сето тоа знаење практично да се примени.

Меѓутоа, ваквиот начин на образование превидува една „ситиница“ дека умот човеков, бивајќи створен, тоа значи и не совршен, не може да биде единственото мерило за вистината и познанието, а со тоа ниту на образованието. Вистинското знаење кое е богопознание според Св. Василиј Велики, а што секако дека уште поодамна го прифатила и Црквата, покрај умот и неговата чистота до која се доаѓа преку подвиг, потребува уште две претпоставки. Прво: откровение Божјо, зашто ако Бог сам не му се открие на светот, светот за секогаш ќе остане во заблудата обоготворувајќи се себе си, и второ: просветление одозгора, зашто покрај природно здравиот ум и неговата духовна и етичка чистота која се стекнува преку воздржување, потребно е натприродно просветление кое е енергија на Божјата љубов кон оној кој се движи кон познание на Бога¹¹. За потребата од умно или рационално познавање на вистината овде не би се задржувале поготово затоа што христијанското воспитание не го негира фактот дека умот е еден од органите на познание. Меѓутоа, она што ретко или воопшто и нема да го најдеме во Методиките за образование е настојувањето на чистота на умот за истиот да постане непристрасен орган на познание. Само неострастениот ум, само умот кој не е влечен од биолошките нагони, со други зборови само умот кој е слободен, може да дојде до вистината. Чистота на умот пак, поврзана е со вољата за обестрастување, тоа значи со подвигот, постот, молитвата, добродетелноста, и тоа, не за да се постане Ничеов надчовек, туку, обратно, со тоа да се смири умот и да не се поставува себе си како единствен критериум за вистина, туку Бога да го признае за единствена вистина.

Додека натуралистичкото образование за кое веќе рековме дека е модел на современ образовен ситем, за предмет го има само природното откровение, а со тоа и знаењата кои се стекнуваат од таквите истражувања се ограничени исклучиво на соматско - биолошки или хуманистички, но и едните и другите само природни, моделот на христијанското воспитание кој го зема предвид и натприродното Божјо откровение биолошката историја ја проширува до метаисторија или како ја нарекуваме есхатологија, а хуманистичката пракса до сосема нов квалитет на личносни односи каде егзистенцијата на секого е условена од постоењето на другиот и ме нема мене без другите, но ниту другите без мене. Истражувањата на натприродното Божјо откровение го прават човековото образование многу посеопфатно и подлабоко. Така образованиот човек не е само успешен експлоататор на природата, а со тоа и нејзин уништувач, туку пред се еколог и нејзин спасител. Човек кој го спознава натприродното Божјо откровение ја спознава и Божјата воља за светот и човекот. Затоа и постанува успешен домостроистел. Вистинската екологија со црковна терминологија се нарекува икономија или домострој. Тое е грижа и уредување на светот и негово спасение зашто во таа атмосфера ќе продолжи и животот во вечноста освен што од таму ќе отсутува гревот. Гревот е квасец за распаѓливост на творбата. Вистински образованиот човек има само еден непријател, тоа е гревот. Со сè друго живее во хармонија. И со светот и со

¹¹ За ова види поопширно: Μαρτζέλου, Γ., Οὐσία καὶ ἑνέργεια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μέγαν βασιλείον, Θεσσαλονίκη 1993, стр. 121-126.

животните и со растенијата и со луѓето. Се бори само против гревот и други непријатели освен него нема зашто образован е така да знае дека личноста е заедница, а не единка или индвидуа.

Заклучок

Ако би сакале во неколку зборови да ги споредиме разликите помеѓу секуларниот приод кон образованието и образовниот метод на православното христијанство би констатирале дека прво овие два начини на обликување на личноста се разликуваат во целите. Додека цел за првиот образовен ситем е интелектуално - емпирискиот престиж, целта на вториот е постигнување на единство помеѓу Бога, човекот, светот, постоењето, животот, историјата, но и есхатологијата. Плод, пак, од интелектуално - емпирискиот престиж е гордоста, а плод од единството е смиреност. Гордоста не остава простор за друг извор на знаење надвор од умот човеков, смиреност, пак, го признава Бога за единствен извор на вистинско знаење. Втората суштинска разлика е во методот на образование. Додека секуларното образование не благодарно го одзема од природата нејзиното откровение што се гледа по еколошките катастрофи кои ги остава зад себе, православното христијанско воспитание како единствен метод го има литургиското благодареење кон Бога, за животот и постоењето, за радоста од победата над гревот и за дарот на воскресението кој е наша иднина. И конечно, се разликуваат и по плодовите или резултатите. Ако образованиците на првиот образовен метод се гушат во бесмислата на сопствената егзистенција, немајќи утеха за пропустот од духовно образование, останувајќи неми пред суровоста на судбината, погодени од заканите на смртта која води до очај, образованиците во духовните вредности на православното воспитание имаат радост и во плачот, имаат надеж и во маката, имаат трпение и тогаш кога цел свет се свртил против нив, а сето тоа бидејќи имаат љубов кон Бога и ближните, а која е пак единственото вистинско познание зашто и да ги „знам сите тајни и целото знаење..., ако љубов немам, ништо сум”.

+ Јован Митрополит велески и повардарски
сега Архиепископ охридски и Митрополит скопски

Текстот е објавен во периодиката „Богословска мисл” 1/2002 на Богословскиот факултет на Софијскиот универзитет „Св. Климент охридски” мај 2002 во Софија.